سنڌي ٿي ويا داڻو داڻو

چاندي مٺائين واريءَ کي تہ ڪا ڪلڻ ڪلاڻ جي ذات مليل آهي. پر تنهن ڏينهن در ۾ پير وڌائين تہ ڏسان سندس منهن ملوڪ تان سڀ بهار مرڪ ڪيڏانهن غائب ٿي ويئي آهي. چيو مانس، ”امي! آهي تہ خير؟“

”ڪنوار! ڀرين پاڻي گلاس تہ ڏينم.“ چوندي اچي ڪوچ تي ڍهہ ٿي ويني. پنهنجي شاهي ٺوٺائين مان وٺائين ٺپڻ ڪڍي منهن اگهڻ لڳي. مان پن کو هلائي، نوڪر کي اميءَ لاءِ پاپڙ پاڻي ڪٺي اچڻ جو چئي، ڪرسي سيري اچي سندس پر ۾ ويٺيس.

چاندي امي رهنيدي اسان واري ساڳي ٻلڊنگ ۾ آهي پر گهر اٿس ٺئين ماڙي تي، سو اسان وٽ ڀرئين ماڙي تي ساهي پٽي، اوپاري لهواري ڪري، پوءِ ئي مٿي چڙهندي آهي.

ماڻهو چوندا اٿس، ”چاندي ٻائي! هاڻي تہ تنهنجي سچ پچ چاندي آهي، چو تہ سنڌي ماڻهو ٿي ويا آهن ڪوڪو ڪو ڪو سو توهان ماٺين وارين ڪانسواءِ ٿيئن پٽن جون شاديون ڪرائڻ ٿي پيو آهي مشڪل ڪم....“

چاندي امي کلي کلي جواب ڏيندي اٿن،”هاڻي اسان مٺائين وارين ٻنا سريو نٿي، تڏهن تہ وجي قدر سڄاتو اٿو اسانجو، نہ تہ سوڀ ٿيئي ڪٺي پٽائيندا هئا. هاڻي هڪ هڪ مٺائي جا هزارين ڏيو مٿان ساڙهيون لاءِ پيا اسان کي هٿن ۾ نوٽ پڪڙائيندا.

هڪ ڏينهن مون چيومانس، ”امي توهين مٺائيون ئي اهڙن گهرن جون ڪڍو جيڪي ياتہ ولائت مان لڪ ڪٺي آيا آهن يا هندستان ۾ اچي ڪو ننڍو وڏو ڪارخانو کوليو اٿن.“

هن ٺهڪ ڏيندي چيو، ”مٺائي ڪٺلن ٻٺلن وٽ ويندو ڪير؟ جڏهن سڀئين ئي سندن سار نہ لڌي، جو رويا سونا ڪلدار سندن جهول ۾ ڪٺي اچلي ٺئين تہ پوءِ مان چو سندن درن تي ڌڪا کان؟“

چاندي امي وڳڙي ويئي. اتي ٻيهي چوڻ لڳي، ”سو ڀڳوان تي چو ٿي ڏوہ وجهين؟ ڀڳوان هر ڪنهنکي ٻہ اکيون ڏسڻلاءَ ڏنيون آهن ڏويک چڱائي منائي کي پرکن لاءِ ڏنو آهي...... پوءِ جي ماڻهو پيا لٻوجهن کي ڦريندا، ماڙي مٿان ماڙو اڏيندا تہ ڀڳوان کين چا ڪندو؟“

منهنجي نندي ڏير وچم اچي چيو، ”ها پوءِ ويچارو ڀڳوان چا ڪندو. وجي ستين آسمان تي نند ڪندو ٻيو ڀلا ڪري چا سگهندو؟“

چانديءَ اميءَ هڪل ڪيس چي: ”هل هتان ٿيٺمڪڙا! توکي ڪهڙي رب جي راز جي خبر.“ ڏير منهنجو جهٽڪ ڪائي، اهڙو ڀڳو جهڙو ڪاري هيٺان ڪانءُ.

پر ههڙي رعب واريءَ عورت جي منهن تي اڄ هوايون ڊوڙي رهيون رهيون اهو ڏسي ڏاڍو عجب عجب ٿيئي لڳو. لڪين جيسٽائين هو پاپڙ ڪائي پاڻي نہ پي رهي، تيسٽائين راز ساڻ واريٻہ ڪانہ هئي. مان ٻي صبري سان سندس ڳالهائڻ جو انتظار ڪري رهي هيس. سچ تہ چاندي امي مون لاءِ دنيا جي درياءَ مثل آهي. مان تہ پنهنجي گهر جي ورتڻ مان واندي ڪين ٿيان ٻاهر اچان وڃان مشڪل. تڏهن اها چاندي امي ئي اٿم جيڪا روز دنيا جو واءُ سواءُ اچي ٻڌائيندي اٿم. ڪڏهن روئاري وجهي تہ ڪڏهن کلائي ٺهڪ ڏياري وجي.

ڪڏهن گهر ۾ گهرنديئي ناٽڪ شروع ڪندي. گوڏن تي ڌڪ هڻي چوندي، ”منيس .... سنڌين جي تہ ڪا ڏگهري ئي لهي ويئي آهي. مٺائي وٺل تہ ڏسو! ڪلهہ مٺائي ٿي، ٿالهہ فروٽ ڪنيون ڊالر سپ ڏنو وتو ٿيو. چوڪري چوڪري سان گڏ وجي پڪچر ٻہ ڏسي ئائي..... هاڻي چون ٿا مٺائي ٿوڙينداسين“؟

اسين گهر جا ننڍا وڏا ڀاتي سڀ ڪمر ڪري اچي چانديءَ جي ڳالهه ٻڌڻ وهون..... رڙ ڪري پڇونس، ”ڀلا ملڪ ٿي ڇو ڇڏي ٿو ڙيندا؟“

چانديءَ ٻلڪي اتي منهنجي ڪنهن ڏير يا نڻان کي ڇموٽو ڀلڪي چوندي، ”مئا توهين نه ڪڏهن اهڙا ڪم ڪجو۔ انم منهنجيءَ گهنٽلڪي آهي. پهرينءَ ماڻهو ڳڻي ڳوتي ڪم ڪري. هن ملڪ ٿيءَ ۾ ته ڇوريءَ وڏو آهي پنڻ ته انهيءَ ڇوڪري سان ڪانہ پرڻبس. ڇوته اهو فرينچن جيءَ ٻولي نٿو ڳالهائي سگهي. ڀلا ڇوري پلي نپني آهي ٻڌرس ۾ ماءُ وٺي ويس مري. پيءُ کي شونق ته سنڌين ۾ ڏيءَ پرنايان. هاڻي اهڙو سنڌي گهر ڪٿان اچي جو ڇورو سندس ڏيءَ سان فرينچ ٻوليءَ ۾ گهٽ مٽ ڪري.“

”پوءِ؟“

”پوءِ ڇا ملڪين ته مانڀہ شهر ۔ خبري آهيان. ڪي ڏنومانس هڪڙي سهٽو ناهوڪو سنڌي جوانڙو، جيڪو فرانس ۾ نوڪري ڪري آيو آهي. پر اما، ڇوڪري جو پيءُ چوي: اسين سيٺيون، پنهنجن ڪارخانن وارا، اسين ڪيئن نوڪري ڪندڙ ڇوڪري کيٻانهن ڏينداسين.“

”پوءِ؟“ اسان ڏاڍي انتظار سان پڇيو. ”پوءِ ڇا!پوءِ ته مونڀہ ڪيمانس ڏمال ته سيٺيون ڪو ماءُ پيٽان ٿوروءَ ئي ڄمندا آهن. اهيءَ ڪانڪو پٽ اڄ گماشتا آهن سياڻي سيٺيون ٿيندا. تنهن هونديٻہ گهوٽ جا ملبا ڏاڏا سنڌ ۾ ته وڏا ڏرندر زميندار هئا.... پرمبلبا جانو گيسي. ڇوڪري جو اهو سيٺ گماشتي وارومبصر جو پردو ڇوٽو وڃ مان هٽلڪي. نيٺ ڇوڪري کي ميڇ ڏنم تڀہ ٿي ڳوڙها ته پيءُ کي ڳاري ڏيڪاربس ڇوڪري اچي ڦٽڪي، روئي جو روئي پيئي، اصل پيءُ کيءَ ئي رتاري ڇڏيلڪين..... اجهوملڪين وجي ڇوڪري جي پيءُ کي مان مڃايو اٿم. هاڻي سياڻي اتي مصري ڪاڄندي.“

اسين دم روڪي سندس ناٽڪبڌي رهيا هئاسين. هي تڪڙي سڪ ۔ اُنت پڇاريٻڌي ٿهڪ ڏيندا ملڪ ٿين واريءَ جي حرفت کي ساراهيندا ’اتي ڪڙا ٿياسين. چاندي ملڪ ٿين واري دڪ ۔ انت ناٽڪبہ گهٽيءَ ڪٽي ايندي آهي. هڪ ٻيري ڳالهه ڪيلڪين ته هڪ سنڌي ڇوڪري سان. ڇوڪرو ڪو ڪانوينٽ ۾ ساٿس گڏ پڙهيو هو. ڀلا ماءُ جي هڪڙيءَ ڏيءَ ملڪيت جي وارثياڻي. پيءُ سويلڪي سڪايو ٿي ويو هوس. سو ماءُ کي ڄڻن ٿي نچايلڪين مٽن ٿي ماڀہ نچي. نڪا پڇا نڪا ڳاڇا، ڇوڪريءَ کي وڏا ڏاڄ ڏيوڻ ڏيئي انهي ڏاري جاتيءَ ۾ پرڻلڪي ڏنلڪين. شادي کان پوءِ اچي ڦاٽ ڦاٽا ته ڇوڪرو شرابي ٻہ آهي. جو تاريٻہ آهي، تڀين ڇورين سان ناچ ڊانسونڀہ ڪندو آهي. وڏي ڳالهه ته نہ نوڪري نہ دڪان، ڇوري تي آڻ آڻ جو مارو ڇڏي پيو. آخر ڇهه مهنا مارون ڪٽون ڪلڪي ڇوڪري گذر ڪيو. ور ور ڏيئي ماءُ کان ناڻلبہ وٺي ويئي، تڀہ ڇوڪرو پورو پير تي نہ آيو. نيٺ نياڻي موٽي اچي پيڪي در تي ويٺي. ڇيلڪون ٻڌي طلاق وٺندي. ڪيس ٿيا، ڪورٽون ٿيون، پر طلاق مليءَ ئي ملي تنهن کان اڳمءَ ڇوڪري نند نڇپن گوريون کلڪي، اهڙو سمهي جو وري نہ اٿي.... تنهن ماءُ جيٻاڪار جلٻڌيملڪي آهيانٻس پتوءَ پاڻي ٿي ويو اٿم.“

ههڙا قصاٻڌي اسانجي سڄي گهر جو منڀہ وجهلي پوندو آهي. اڄڀہ سندس منهن تي ملو لڪي ڏسي چيم، ڪو مڙيوءَ دکلڪ قصو ڪٽيملڪي آهي.

تريءَ تي پاپڙ پوري، ڦڪ هٽي، مٿان پاڻي گلاس پي، چاندي اميءَ سامت جو ساهه کنيو، تڏهن ويٺي ڳالهه ڪٽڻ، چي: سچ چيو آهي تنهن نانو ڇگي ڪويءَ ته سنڌي ٿي ويا داٽو داٽو ..... “

اڪثر ته چاندي امي! ڳالهه شروع ڪرڻ کان اڳم چوندي آهي، ”سرلا ڏيءَ چلبڌاياڻ، ماڻهن کي ته اڄڪلهه ڪپي رڳو ناٽو ۽ ناٽو.“ سو اڄ سندس زٻان مان سنڌي ٿي ويا داٽو داٽو، ڪٽونٻولٻڌي منهنجي ’اتڪننا وڏي ويئي.

چيم، ”اُمي توهين ته اڄ پووليون پيا پڇايو ”مان ته توهانکي اڳيئي چوندي هيس ته توهين رڳو ٿورن ۾ شاهوڪار سنڌين وٽ ٿا پهچوٻاقي حقيقت اها اٿو ته اجا ڪيترا سنڌي ڏاڍوبڪ ڏکن ۾ ٿا گذارين.“

ٻاھ ڏي اُنهنٻکين ڏکين کي، هتي سکي ڪٽنبن جي پاڙ ۾ٻہ ڪيڙو لڳڻ شروع ٿي ويو آهي.“ ايو ساھ ڪٽي وري چيلئين.” اها رامي ڪانہ ڏني اٿيئي جيڪا روز روز موٽر وني اچي منهنجي در تيٻبيهندي هئي تہ پٽ جي ملئٽي ڪري ڏينم ۽ چوڪريٻہ وني ڏينم حور پري!.... شلٻاھ لڳيس، چوڪريٻرٻلبر حور پري ڏيڪاريمانس جنهن جي نڙي مان ٿي پاڻيٻکيو. پر رميٻہلئي چوي: مان وننديس چار مٽيا هيرن جا. جيتوڻيڪ چوڪروٻہ چوڪري تي هرک هاري وينو هو، تٻہ ملئي چئن مٽين کان هيٺ لهي چوٿي.... ۽ اڄ ڏس انهي ساڳيءَ رامي جو حال پٽس وجي ڏاريءَ ذات مان ڪو رت جي شادي ڪري ٺلهيٻانهن وني آيو آهي.“

منهنجو تہ وات ڦاٽي ويو. چيم ”امي توهانجي راميءَ جا تٻارهن وجي ويا هوندا.“

ٽلئي ڏيءَٻارهن ٿي چوين؟ سپ وجي ويا اٿس. چئن ڏينهن ۾ئي ڪوملئجي ڪارو نڪر ٿي ويئي آهي.“

مون چيو، ”پر امي ڳالھ ايستلئين پهتي ڪيئن؟ چوڪرو تہ اهڙو ڪونہ ٿي لڳو.“

ٽبلبلي، چوڪري کي لڳي ڪاوڙ تہ مان ڪو گڏو آهيان ڇا، جو پهرين ايندا چوڪرين ڪا ملئى مونکي ڏسڻ، پوءِ گهر ۽ دڪان ڏسندا، پوءِ هلندو نيلامي وڪرو تہ سهڻي چوڪري ڪپيو تہ هيترن هزارن ۾ چوڪرو خريد ڪنداسين. ڪاري ڪپيو تہ رقم ڏيڻ لاءِ تيار آهيون مٽان هلندي ماڻس جي مٽين ۽ ڪپڙي ۽ هزارن جي سوُ دبيازي. “

مون چيو، ”امي پر رامي وٽ ڪهڙي ڪوٺ پيئي هئي جو سوديبازي ٿي ڪيلئين جڏهن چوڪري کي چوڪري پسند هئي، تڏهن ڏيتي ليتي کي وچم ٺپلئي آڻڻ جو ڪهڙو ضرور هو.“

چانديٻلئيٻئي هٿ ڪٽي مٿي تي رکيا، ”ڏيءَ! اهلئي تہ ڳالھ پٽسٻہ چيس. هاٽي هلي ڏس تہ رامي ڪيئن ويني هٿ هٽي. چي: سنڌڻ ننهن وٺان ها تٻہ منلٻول تٻولينم ها ـ امي ڪري سڌ ڪرينم ها تہ ڌي جون کي سڪون لاهيان ها. سنڌڻ ننهن گهر ۾ پيئي ڦر ڦر ڪرينم ها تہ سجو گهرئي پيوٻهڪيم ها. پنهنجي ريت رسمٻلئي وئي جي مان مرجاتا جي ڪا خبر هجيس ها. سنڌي چوڪرين جو پاتو لاتو ڏسيٻيون پيئون ريسون ڪنديون آهن. ڌاري چوڪري ڪٽي سوُ سينگار ڪري تٻہ سنڌڻ ڪانہ ٿي سگهندي. وڏي ڳالھٻلئي چاهيٻانهي پکي سونهين پنهنجي. پنهنجي مان جيڪو ساءُ ايندو سو ڌارين مان ٿورمئي ايندو ـ سنڌي سيٽن سڄڻن جو ڱ پاءُ تيٻيو، آب ٺامئيٻيو ...... هاٽي تہ راميٻڪ پاٽي جا ويني روئي. “

چاندي اميءَ جي ڳالھٻڌي مونکيٻہ ڏاڍو افسوس ٿيو. چيم. ”هلئو امي! رامي ڳالھ سچي ٿي ڪري . توهانکي تہ منهنجي شاديءَ جي يادگيري هوندي. سنڌين جي شادي آهي هڪ سچي ڪٽنب جومٻئي سچي ڪٽنب سان ناتو جوڙڻ. توهانکي تہ ياد هوندو ڪيئن ٿي سيٽين هڪٻئي کي ڪنٻون ڦڪلئي پاڪر پاتا ۽ سيٽن وري هڪٻئي کي دارون جا گلاس ٻئي زوريءَ پيئاريا. پڦين پينرن جي تہ هئي لاڏن ۽ ناچن تي مار. مهمانن جا راتين جا اوجاڳا ۽ اوپاريون لهواريون، ڳالھ ڳالھ ۾ ٺهڪڙا ڇڻ سچي سنڌي قوم جو شايمانو هو.“

چاندي اُمي انهن ڏينهن جي يادگيرين ۾ ڪوهجي ويئي. ليڪن انهي شادماني ڪان اڳ جون تڪليفونٻہ مونکان ڪين وسريون هيون. مون چيو، ”امي توهين سچ ٿا چئو، سنڌيٻرٻلبر داٽو داٽو ٿي ويا آهن. منهنجي پيءُ کيٻہ ملئٽي ڳولڻ ۾ چار سال لڳي ويا، پوءِ ڊاون ڪٽعبن جا ڏيتي ليتي لاءِ ڦاٽل وات ڏسيٻيزار ٿي پيو. ڪيترا شهر گهميو، ڪيترا چوڪرا ڏٺلئين، مس وجي لٽق ماڻهو مليا.“

چانديٻلئيٻٿوئين جي رپٻند ڪري اٿيٻيني. سندس پير سمهي پيو هو، انکي پٽ تي وَر وَر ٻئي هنيلئين. سندس منهن تي اجا دک جي ريکا ڇاليل هئي. چيلئين، ٽٻس پٽ منهنجوٻہ اهوئي تہ روئٽو آهي تہ سنڌي اصل ڪو ڪوٿي ويا آهن. مٿان وري اهو گهوٺ ملئرن کي پٽن کي ليلام ڪرڻ جو شونق، هٽي قوم کيئي ڪٽي رکيو اٿن.“

مون چيو، ”قوم نہ قوم چئو امي.“

”اڙي اسڪول جا پڙهيس اهي ٽي درجا . پر قوم جا هي حال ڏسي منهنجو تہ هنيو پيو هڄي.....“
پر چاندي اميءَ جو اڻ پڙهيل هونديبہ هي قوم لاءِ کهڪاءُ ڏسي منهنجو من تہ اصل چلڪي پيو.